

BỘ KHOA HỌC, CÔNG NGHỆ VÀ MÔI TRƯỜNG

BÁO CÁO KHOA HỌC

ĐỀ TÀI KHOA HỌC CẤP NHÀ NƯỚC:

CƠ SỞ KHOA HỌC VÀ THỰC TIỄN
CỦA VIỆC ĐỔI MỚI CÔNG TÁC KẾ HOẠCH HOÁ
KINH TẾ VĨ MÔ Ở VIỆT NAM TRONG ĐIỀU KIỆN
ĐẨY MẠNH CÔNG NGHIỆP HOÁ, HIỆN ĐẠI HOÁ

**CHỦ NHIỆM ĐỀ TÀI:
Tiến sĩ ĐẶNG ĐỨC ĐẠM**

HÀ NỘI, THÁNG 2 NĂM 2001

4094
2011/71

NHỮNG NGƯỜI THAM GIA NGHIÊN CỨU THỰC HIỆN ĐỀ TÀI

GS. TS. Chu Văn Cấp, *Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh*

TS. Đặng đức Đạm, *Ban Nghiên cứu của Thủ tướng Chính phủ*

CN. Phạm Hoàng Hà, *Viện NCQLKTTU, Bộ Kế hoạch và Đầu tư*

TS. Lưu Bích Hô, *Viện Chiến lược phát triển, Bộ Kế hoạch và Đầu tư*

CN. Vương Nhật Hương, *Viện NCQLKTTU, Bộ Kế hoạch và Đầu tư*

TS. Nguyễn Thượng Minh, *Đại học Kinh tế TP. Hồ Chí Minh*

PGS. TS. Nguyễn Văn Nam, *Đại học Kinh tế quốc dân, Hà Nội*

TS. Nguyễn Nghĩa, *Bộ Khoa học, Công nghệ và Môi trường*

KS. Lương Ngọc Oánh, *Sở Kế hoạch và đầu tư Nam Định*

ThS. Trần Danh Tạo, *Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh*

KS. Lê Viết Thái, *Viện NCQLKTTU, Bộ Kế hoạch và Đầu tư*

ThS. Hoàng Văn Thành, *Viện NCQLKTTU, Bộ Kế hoạch và Đầu tư*

TS. Nguyễn Xuân Thu, *Viện chiến lược phát triển, Bộ Kế hoạch và Đầu tư*

CN. Nguyễn Hữu Tín, *Sở Kế hoạch và Đầu tư TP. Hồ Chí Minh*

TS. Nguyễn Anh Tuấn, *Đại học kinh tế TP. Hồ Chí Minh*

MỤC LỤC

CƠ SỞ KHOA HỌC VÀ THỰC TIỄN CỦA VIỆC ĐỔI MỚI CÔNG TÁC KẾ HOẠCH HOÁ KINH TẾ VĨ MÔ Ở VIỆT NAM TRONG ĐIỀU KIỆN ĐẨY MẠNH CÔNG NGHIỆP HOÁ, HIỆN ĐẠI HOÁ

Chương I:

Cơ sở khoa học và phương pháp luận kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô trong kinh tế thị trường

A. <i>Bản chất, nội dung và phương pháp luận kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô</i>	...	4
1. <i>Bản chất và nội dung kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô</i>	...	4
1.1. <i>Định nghĩa kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô</i>	...	4
1.2. <i>Những yếu tố cơ bản của kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô</i>	...	6
1.3. <i>Kế hoạch hóa trong mối quan hệ với hoạch định chính sách và chỉ đạo thực hiện</i>	...	9
2. <i>Phương pháp luận kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô thể nghiệm trong thực tế</i>	...	11
2.1. <i>Những lý do cho sự cần thiết khách quan của kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô</i>	...	11
2.2. <i>Những mặt hạn chế của kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô</i>	...	14
2.3. <i>Những bước thăng trầm của kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô</i>	...	16
B. <i>Kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô và vai trò nhà nước trong kinh tế thị trường</i>	...	23
1. Các học thuyết của kinh tế thị trường nhìn nhận vai trò nhà nước	...	23
2. Quan hệ giữa quản lý nhà nước và điều tiết thị trường	...	28
2.1. <i>Sự thất bại của thị trường và lý do để nhấn mạnh vai trò nhà nước</i>	...	29
2.2. <i>Nhà nước bổ sung chứ không thay thế thị trường</i>	...	31
3. Nhìn nhận lại vai trò nhà nước sau khủng khoảng tài chính- tiền tệ khu vực	...	35
3.1. <i>Về nguyên nhân và bài học của cuộc khủng hoảng</i>	...	35
3.2. <i>Mô hình phát triển và chất lượng quản lý nhà nước như là nguyên nhân sâu xa của khủng hoảng</i>	...	37
3.3. <i>Nhà nước với việc khắc phục hậu quả khủng hoảng</i>	...	40

<u>Chương II:</u>		
Kinh nghiệm quốc tế về kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô trong kinh tế thị trường	...	41
A. Kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô ở các nước công nghiệp phát triển	...	41
1. Kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô ở Pháp	...	41
1.1. Kế hoạch hóa chủ yếu mang tính chất hướng dẫn	...	41
1.2. Kế hoạch hóa liên tục thay đổi và phát triển	...	41
1.3. Quá trình cải cách kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô	...	42
1.4. Những thay đổi và tiến triển gần đây	...	43
1.5. Tổ chức cơ quan kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô	...	46
2. Kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô tại CHLB Đức	...	47
2.1. Cơ sở pháp lý của kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô	...	47
2.2. Các cơ quan, tổ chức tham gia điều tiết kinh tế vĩ mô	...	48
2.3. Các loại hình kế hoạch kinh tế vĩ mô	...	49
3. Kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô tại Nhật Bản	...	51
B. Kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô ở các nước đang phát triển	...	58
1. Nội dung kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô ở các nước đang phát triển Châu Á	..	58
2. Quy trình và công nghệ kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô ở các nước đang phát triển	..	62
2.1. Công nghệ kế hoạch hóa ở các nước đang phát triển nói chung	..	64
2.2. Công nghệ kế hoạch hóa ở một số nước Đông Á và ASEAN	..	66
3. Các loại hình kế hoạch và tổ chức cơ quan kế hoạch hóa	..	67
3.1. Các loại hình kế hoạch kinh tế vĩ mô	..	67
3.2. Tổ chức cơ quan kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô	..	71
C. Kế hoạch hóa trong kinh tế chuyển đổi qua kinh nghiệm Trung Quốc	..	83
<u>Chương III:</u>		
Quá trình đổi mới và hiện trạng công tác kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô ở Việt Nam	...	89
A. Sự vận hành của hệ thống kế hoạch hóa trong thực tế	...	92
1. Xây dựng chiến lược phát triển kinh tế-xã hội	...	92
2. Xây dựng và thực hiện quy hoạch tổng thể, quy hoạch ngành, quy hoạch vùng lãnh thổ	...	95
3. Xây dựng kế hoạch 5 năm và hàng năm	...	98
4. Bảo đảm các cân đối chủ yếu và các lĩnh vực then chốt của nền kinh tế	..	107
5. Công tác chỉ đạo xây dựng và thực hiện kế hoạch	..	112

B. Phương pháp và quy trình kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô	...	115
1. Hệ thống tổ chức kế hoạch hóa	...	115
2. Quy trình kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô	...	118
3. Xây dựng cơ sở dữ liệu kinh tế vĩ mô	...	122
C. Một số nhận định chung về kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô ở Việt Nam	...	125
1. Những kết quả đáng ghi nhận trong quá trình đổi mới kế hoạch hóa	...	125
1.1. Xây dựng chiến lược phát triển kinh tế-xã hội như một định hướng kế hoạch dài hạn	...	126
1.2. Tăng cường công tác quy hoạch phát triển	...	126
1.3. Chuyển dần trọng tâm sang kế hoạch hóa định hướng phát triển 5 năm	...	127
1.4. Xây dựng và thực hiện các chương trình mục tiêu	...	128
1.5. Đổi mới hệ thống chỉ tiêu kế hoạch	...	128
1.6. Đổi mới quy trình lập kế hoạch	...	129
1.7. Đổi mới phương thức điều hành kế hoạch	...	129
2. Những vấn đề tồn tại cần được giải quyết trong kế hoạch hóa	...	130
2.1. Về những cơ sở lý luận và phương pháp luận của kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô	...	131
2.2. Về nội dung và phương pháp kế hoạch hóa	...	132
2.3. Về phối hợp và điều hòa kế hoạch	...	133
2.4. Về cơ chế điều hành kế hoạch	...	134
2.5. Về công tác thông tin và dự báo	...	134
2.6. Về bộ máy tổ chức và cán bộ	...	135

Chương IV

Phương hướng và giải pháp đổi mới kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô ở Việt nam	...	137
A. Kế hoạch hóa và quản lý nhà nước trong kinh tế ở Việt Nam	...	137
1. Xác định vai trò của Nhà nước trong kinh tế thị trường	...	138
1.1. Nhà nước kiến tạo và bảo đảm môi trường kinh doanh an toàn, ổn định, thuận lợi, bình đẳng	...	139
1.2. Nhà nước thực thi chính sách kinh tế vĩ mô tích cực và hiệu quả	...	140
1.3. Nhà nước tiến hành can thiệp và bổ sung thị trường	...	142
2. Kế hoạch hóa vĩ mô trong kinh tế thị trường	...	143
2.1. Thị trường vừa là đối tượng, vừa là cơ sở của kế hoạch hóa	...	144
2.2. Kết hợp điều tiết kinh tế bằng kế hoạch hóa và thông qua cơ chế thị trường	...	145
2.3. Sử dụng kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô bổ sung cho cơ chế thị	...	

<i>trường</i>	...	147
B. Định hướng đổi mới kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô	...	149
1. Kế hoạch hoá trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa	...	150
2. Kế hoạch hoá trong điều kiện đẩy mạnh công nghiệp hoá, hiện đại hoá và hội nhập quốc tế	...	151
3. Kế hoạch hoá bảo đảm mối tương quan hợp lý giữa phát triển kinh tế với tiến bộ và công bằng xã hội	...	152
4. Kết hợp kế hoạch hoá theo ngành với kế hoạch hoá theo địa phương và vùng lãnh thổ	...	153
5. Đổi mới toàn diện hệ thống kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô	...	155
C. Một số giải pháp đổi mới kế hoạch hóa kinh tế vĩ mô	...	157
1. Đổi mới công tác xây dựng chiến lược phát triển kinh tế - xã hội	...	157
1.1. <i>Đổi mới phương pháp luận xây dựng chiến lược</i>	...	157
1.2. <i>Xác định mục tiêu chiến lược phát triển kinh tế-xã hội đến năm 2010</i>	...	159
1.3. <i>Hình dung về định hướng chiến lược phát triển kinh tế-xã hội giai đoạn 2001-2010</i>	...	160
1.4. <i>Lựa chọn những khâu then chốt có tính đột phá trong chiến lược phát triển kinh tế-xã hội 2001-2010</i>	...	162
2. Chú trọng kế hoạch hoá định hướng phát triển kinh tế - xã hội 5 năm	...	169
2.1. <i>Đổi mới phương pháp, quy trình xây dựng kế hoạch 5 năm</i>	...	170
2.2. <i>Một số giải pháp cho kế hoạch 5 năm 2001 - 2005</i>	...	174
3. Hoàn thiện kế hoạch hoá hàng năm	...	177
4. Đổi mới hệ chính sách kinh tế vĩ mô đồng bộ với đổi mới kế hoạch hoá	...	180
4.1. <i>Về chính sách tài khoá và ngân sách nhà nước</i>	...	181
4.2. <i>Về chính sách tiền tệ và cải cách hệ thống ngân hàng</i>	...	185
4.3. <i>Về chính sách thương mại và kinh tế đối ngoại</i>	...	188
5. Xây dựng các cơ sở và điều kiện cần thiết để nâng cao chất lượng kế hoạch hoá	...	191
5.1. <i>Nâng cao chất lượng công tác quy hoạch phát triển</i>	...	191
5.2. <i>Xây dựng và từng bước hoàn thiện công tác dự báo và phân tích kinh tế</i>	...	192
5.3. <i>Tăng cường công tác nghiên cứu và xây dựng chính sách</i>	...	193
5.4. <i>Đổi mới công tác thu thập và xử lý thông tin</i>	...	194
5.5. <i>Củng cố bộ máy tổ chức, nâng cao trình độ cán bộ kế hoạch</i>	...	195

**CƠ SỞ KHOA HỌC VÀ THỰC TIỄN
CỦA VIỆC ĐỔI MỚI CÔNG TÁC KẾ HOẠCH HOÁ KINH TẾ
VĨ MÔ Ở VIỆT NAM TRONG ĐIỀU KIỆN ĐẨY MẠNH
CÔNG NGHIỆP HOÁ, HIỆN ĐẠI HOÁ**

Sau hơn một thập niên tiến hành đổi mới, đời sống kinh tế-xã hội Việt Nam đã có những chuyển biến hết sức cơ bản và rõ nét. Xét về mặt thể chế quản lý thì nền kinh tế nhiều thành phần đang vận hành theo cơ chế thị trường có sự quản lý của Nhà nước. Nhà nước sử dụng ngày càng tốt hơn hệ thống chính sách kinh tế và kế hoạch hoá để quản lý và điều hành nền kinh tế. Bản thân công tác kế hoạch hoá cũng đã và đang trải qua thời kỳ đổi mới từng bước và cơ bản.

Khác với nhiều nước kinh tế chuyển đổi, đổi mới kinh tế ở Việt Nam không có nghĩa là từ bỏ hoặc coi nhẹ kế hoạch hoá kinh tế vĩ mô, mà yêu cầu đặt ra là phải có những thay đổi cần thiết, đáp ứng đòi hỏi và điều kiện mới của nền kinh tế, nhất là nâng cao chất lượng của kế hoạch hoá ở tầm vĩ mô của Nhà nước. Đồng thời, khi chuyển sang thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hoá, hiện đại hoá và hội nhập kinh tế quốc tế trong điều kiện tự do hoá thương mại và toàn cầu hoá, nhiều yêu cầu mới đặt ra đối với cơ chế quản lý kinh tế nói chung, cũng như đối với công tác kế hoạch hoá nói riêng. Muốn đáp ứng được các yêu cầu đó phải tiếp tục đổi mới một cách mạnh mẽ hơn nữa. Đồng thời, tác động của cuộc khủng hoảng kinh tế khu vực cũng đặt ra những thách thức mới đối với sự phát triển bền vững của đất nước, đòi hỏi phải có những nỗ lực cải cách mới.

Nghị quyết Hội nghị lần thứ 4 BCHTW Đảng khoá VIII đã khẳng định chủ trương đổi mới quản lý nhà nước về kinh tế-xã hội là "chuyển mạnh sang quản lý kinh tế bằng tổ chức, luật pháp, chính sách, chế độ, quy hoạch, kế hoạch, giáo dục, thuyết phục, thanh tra, kiểm tra và rất quan trọng là bằng các công cụ quản lý vĩ mô và sức mạnh kinh tế của Nhà nước(...), đẩy mạnh công tác hoạch định và hướng dẫn thực hiện chiến lược, quy hoạch, kế hoạch phát triển".

Để có cơ sở lý luận và thực tiễn cho việc đề xuất các giải pháp đổi mới đáp ứng những yêu cầu nêu trên, cần có sự nghiên cứu một cách cơ bản và đúc rút kinh nghiệm nghiêm túc không chỉ về công tác kế hoạch hóa vĩ mô ở Việt nam mà cả của nước ngoài, nhất là những nước kinh tế thị trường. Đó cũng chính là yêu cầu đặt ra đối với Đề tài “Cơ sở khoa học và thực tiễn của việc đổi

mới công tác kế hoạch hoá kinh tế vĩ mô ở Việt nam trong điều kiện đẩy mạnh công nghiệp hoá, hiện đại hoá”.

Mục tiêu chủ yếu của Đề tài là xác định cơ sở lý luận và thực tiễn cho việc tiếp tục đổi mới công tác kế hoạch hoá kinh tế vĩ mô, tiến tới xây dựng một cơ chế kế hoạch hoá phù hợp cho Việt Nam trong giai đoạn đẩy mạnh công nghiệp hoá, hiện đại hoá và hội nhập quốc tế.

Về phạm vi, Đề tài giới hạn đối tượng nghiên cứu ở kế hoạch hoá vĩ mô, tức là kế hoạch của Nhà nước, chứ không nghiên cứu kế hoạch hoá vĩ mô của doanh nghiệp; đồng thời trọng tâm của Đề tài là công tác kế hoạch hoá tầm kinh tế quốc dân ở cấp trung ương, chứ không bao hàm toàn bộ hệ thống kế hoạch hoá, nhất là kế hoạch hoá ở các địa phương.

Về nội dung, kế hoạch hoá kinh tế vĩ mô được quan niệm toàn diện, bao gồm cả chiến lược phát triển kinh tế - xã hội, quy hoạch phát triển kinh tế - xã hội, kế hoạch 5 năm, kế hoạch hàng năm và chỉ đạo điều hành thực hiện. Kế hoạch hoá là công cụ điều tiết quan trọng của Nhà nước ở tầm vĩ mô, có chức năng định hướng phát triển có hiệu quả nền kinh tế quốc dân, đáp ứng yêu cầu phát triển kinh tế, tạo môi trường và hành lang thuận lợi cho các doanh nghiệp hoạt động.

Đề tài được Hội đồng khoa học - công nghệ cấp nhà nước thông qua Đề cương nghiên cứu và nhất trí cho triển khai thực hiện trong thời gian 18 tháng, bắt đầu từ giữa năm 1998 đến cuối năm 1999. Sau đó, theo đề nghị của Bộ Kế hoạch và Đầu tư, ngày 30 tháng 11 năm 1999, Bộ Khoa học, Công nghệ và Môi trường đã có công văn số 3330/BKHCNMT-XHTN do Thứ trưởng Hoàng Văn Huân ký cho phép Đề tài được kéo dài thời hạn sang hết Quý I năm 2000.

Đề tài đã được triển khai khẩn trương với sự tham gia của nhiều nhà khoa học trong và ngoài ngành kế hoạch; đã tổ chức nghiên cứu 19 Chuyên đề, tích cực triển khai xây dựng các Báo cáo của Đề tài; đồng thời cố gắng đóng góp vào việc xây dựng Đề án về đổi mới công tác kế hoạch hoá cũng như nghiên cứu các dự thảo Chiến lược phát triển kinh tế — xã hội 10 năm (2001-2010), Kế hoạch 5 năm (2001-2005) và Kế hoạch năm 2001; đã công bố kết quả nghiên cứu của Đề tài trong 1 cuốn sách và 20 bài viết.

Ngày 29 tháng 3 năm 2000, Viện Nghiên cứu quản lý kinh tế trung ương (cơ quan chủ trì Đề tài) đã tổ chức hội thảo xin ý kiến chuyên gia về nội dung dự thảo báo cáo của Đề tài. Sau đó, tiếp thu các ý kiến đóng góp trong hội thảo, Ban Chủ nhiệm Đề tài đã nghiên cứu sửa chữa, bổ sung, hoàn chỉnh Báo cáo khoa học và xây dựng Báo cáo tóm tắt cũng như Bản kiến nghị của Đề tài. Hội đồng khoa học Viện Nghiên cứu quản lý kinh tế trung ương, sau khi xem xét

thấy các Báo cáo của Đề tài đáp ứng được các yêu cầu của một đề tài khoa học cấp nhà nước và theo đúng Bản đăng ký đề tài được duyệt, đã báo cáo Bộ Kế hoạch và Đầu tư xem xét cho phép làm các thủ tục bảo vệ nghiệm thu cấp cơ sở cho Đề tài.

Thực hiện Quyết định số 347 BKH/QĐ của Bộ trưởng Bộ Kế hoạch và Đầu tư về việc thành lập Hội đồng nghiệm thu cấp cơ sở đối với Đề tài, ngày 15 tháng 12 năm 2000, Hội đồng nghiệm thu do TSKH Phan Quang Trung làm Chủ tịch đã tiến hành nghiệm thu cấp cơ sở kết quả nghiên cứu của Đề tài theo đúng quy chế hiện hành về quản lý các đề tài khoa học. Sau khi xem xét đánh giá kết quả nghiên cứu của Đề tài, Hội đồng nghiệm thu cấp cơ sở đã nhất trí đề nghị tiến hành sửa chữa, bổ sung, hoàn chỉnh các Báo cáo của Đề tài để trình Hội đồng nghiệm thu cấp nhà nước đánh giá nghiệm thu chính thức. Bản báo cáo này đã được sửa chữa, bổ sung, hoàn chỉnh trên cơ sở tiếp thu các ý kiến đóng góp của Hội đồng nghiệm thu cấp cơ sở.

Chương I

CƠ SỞ KHOA HỌC VÀ PHƯƠNG PHÁP LUẬN KẾ HOẠCH HOÁ KINH TẾ VĨ MÔ TRONG KINH TẾ THỊ TRƯỜNG

A. **BẢN CHẤT, NỘI DUNG VÀ PHƯƠNG PHÁP LUẬN KẾ HOẠCH HOÁ KINH TẾ VĨ MÔ**

1. Bản chất và nội dung kế hoạch hoá kinh tế vĩ mô

1.1. *Định nghĩa kế hoạch hoá kinh tế vĩ mô*

Về kế hoạch hoá kinh tế vĩ mô hiện có nhiều định nghĩa khác nhau do tiếp cận từ những góc độ không giống nhau.

a) Ở các tác giả nước ngoài đáng chú ý là các định nghĩa sau đây:

- Michael P.Todaro: “Kế hoạch hoá kinh tế vĩ mô là một loại hình hoạt động của chính phủ nhằm phối hợp việc ra những quyết định tương đối dài hạn về kinh tế và nhằm tác động trực tiếp (thậm chí trong một số trường hợp còn kiểm soát) đối với mức tuyệt đối và tốc độ tăng trưởng của những biến số kinh tế chủ yếu (như thu nhập, tiêu dùng, việc làm, đầu tư, tiết kiệm, xuất khẩu, nhập khẩu, ...), để đạt được các mục tiêu phát triển đã xác định. Kế hoạch hoá là cơ chế mà nhà nước sử dụng để kiểm soát toàn bộ nền kinh tế.”¹

- Diana Conyers và Peter Hills: “Kế hoạch hoá là quá trình quyết định, lựa chọn liên tục các phương án khác nhau về sử dụng nguồn lực có hạn để đạt được các mục tiêu đề ra cho một thời kỳ nhất định trong tương lai.”²

b) Trong các định nghĩa của các tác giả trong nước, hai định nghĩa sau đây có thể bổ sung cho nhau:

¹ Michael P.Todaro: “Economic Development in the Third World”, New York 1989, trang 504.

² Diana Conyers và Peter Hills: “An Introduction to Development Planning in the Third World”, Nottingham, 1984, trang 3.